

Yusuf Yüksekdağ*

'Mağdur' Sığınmacının Temsili: Etik Odaklı Çerçeve ve Hak Temelli Bakış (Re)presentation of the Refugee as a 'Victim': Ethical Framing and Rights-Based Analysis

Öz

Makalenin ilk bölümünde, genellikle mağdur veya korunmasız olarak temsil edilen grupların temsili ve anlamlandırılması üzerine çalışanlar için etik odaklı bir çerçeve önerilmekte, ikinci bölümde ise, bu tip bir analizin motivasyonu ve ortaya dökülebileceği bazı tartışmaların normatif zemini kısaca tartışılmaktadır. İhtiyaçları, kırılganlıkları ve genel anlamıyla mağduriyetleri medya araçları yoluyla sunulan gruplar ve bu grupları oluşturan bireylerin nasıl temsil edildiği farklı çerçevelerde ve farklı vakalar göz önüne alınarak incelenmektedir. Ancak, bu temsillerin ve tartışmaların 'uzaktaki izleyici' için örneğin kozmopolit bir sorumluluk bilincine yönelik ne denli zemin hazırlayabildiği bir soru işaretidir. Buna mukabil, bu yazıda ilgili analizlerin benimseyebileceği arka plana bir örnek olarak hak temelli bakışın ve bireyi salt 'ihtiyaç sahibi' olarak temsil ya da inşa etmemenin normatif önemini ortaya koymayı da amaçlamaktayım. Bu yazı, ek olarak, bireylerin bu tip etik açıdan kayda değer meseleler bağlamında, kendilerini ve diğer bireyleri nasıl tahayyül ettiklerinin de inceleneceği çalışmalara da bir zemin sunmaktadır. Yazının bütününde, sığınmacılar örnek alınarak bu tartışmalar yürütülmektedir.

91

Abstract

In this study, I offer an ethics-based framing to investigate the (re)presentations of vulnerable individuals or groups (e.g. non-establishment migrants or asylum seekers) taking the asylum seekers as a case in point. In the first part, I make some suggestions about how different ethical perspectives can be incorporated into analyzing news items or discussions, and their framing of asylum seekers. In the second part, I highlight the motivations behind such an ethical framing. Arguably, (re)presentations of vulnerable groups bring about the promise of a global or cosmopolitan awareness towards our moral and political responsibilities towards the groups in question. As the distant other, we are supposed to gain an insight into someone else's pain and realize our own responsibilities. However, there is also a scepticism towards victimization of vulnerable groups (e.g. asylum seekers) through which one's agency might be reduced to being a mere 'receiver' while one's unique life stories, agency, rights and our correlative responsibilities are not recognized. It is merely an assumption that the covering of the suffering of the other will bring about a cosmopolitan perception of our responsibilities. To that end, I highlight the normative importance of right-based framing rather than representing certain vulnerable individuals as mere aid-receivers. Such a normative background is also of importance while analyzing how individuals make sense of their own positions towards themselves and towards 'the other' in the context of ethically-charged issues as such.

Anahtar kelimeler

Etik, hak, medya, temsil, sığınmacı

Keywords

Ethics, rights, media, representation, refugee

* İstanbul Bilgi Üniversitesi, yusuf.yuksekdag@bilgi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2867-1212.

Giriş

2000’li yıllarda Türkiye’deki yazılı basında¹ çıkmış haberlere baktığımızda, sığınmacılar ya da düzen dışı² göçmenlerle ilgili haberlerin bazı tasvirleri yoğunlukla içerdiği söylenebilir: ‘kaçak göçmenler’ ve ‘batan botları’ (Berberakis, 2012; Göçmen teknesi battı, 2012). Yakın zamana kadar, sığınma hakkı arayanların mücadelelerinin ve yolculuklarının, özellikle yazılı basında, göz ardı edildiği dahi düşünülebilir ve ne sıklıkla görüldüğü de sorgulanabilir. Bu durumun, Türkiye’nin özellikle son yıllara kadar sığınmacılar için genellikle sadece bir geçiş alanı olarak kullanılması kaynaklı olduğu ortaya atılabilecek savlardan biridir (İçduygu, 2000).

Bunlara rağmen, 2011 sonrası dönemde görülebileceği gibi, sığınmacı ve düzen dışı göçmenlerin statüleri ve haklarına dair hala bir kafa karışıklığı olduğu ileri sürülebilir. 2015 ve sonrasında göç hareketlerinin yoğunlaşmasıyla, Suriyeli sığınmacı ve göçmenlere dair haberler zirve noktasına ulaşırsa da, özellikle Türkiye’deki sığınmacıların ve göçmenlerin ‘geçici korunma’ statüleri ve karşılaştıkları toplumsal sorunlar, bu grupların bireysel çıkar ve haklarına yönelik ‘göz ardı etme haline’ ışık tutmaktadır (Şimşek, 2015). Bu gruplar bazen ‘mağdur’, bazen ‘kaçak’, bazen bir ‘güvenlik meselesi’, bazen de ‘misafir’ olarak tartışılırken, haberleştirme pratikleri üzerine yapılan çalışmalarda da bu terminolojik ve tematik kaos ele alınmıştır (Pandır, Efe ve Paksoy, 2016). Bu tip terminolojik olumlu/pejoratif-olumsuz ikilikler ilgili temsil çalışmalarında incelenirse de, ilgili haberlerin çerçevesinin hangi normları, değer yargılarını ve hangi ilişkiselliklerle içerdiğinin de ele alınması önem arz etmektedir. Daha da önemli olan ise, ilgili araştırmaların öznesi olan, zaman zaman kaotik ve çoğu zaman pejoratif bu haberleştirme biçimleri ve içeriklerinin, en temel insan haklarından biri olan sığınma hakkını icra etmek isteyen bireyleri hedef almasıdır.

Herhangi bir nedenle mağdur edilmiş, çıkar veya haklarından mahrum bırakılmış, fiziki ya da mülki birliğine zarar gelmiş bireylerle ilgili haberleştirilme pratiklerinin, etik açıdan da önemli ya da ilgili bir konu olduğunu not düşmek gerekiyor. Göçmen olma hali, göçün arkasında yatan nedenler, değerler ve uluslararası sınırlardaki kontrol pratikleri gibi birçok konu etik açıdan da değer ve hak temelli olarak tartışılmaktadır (Gibney, 2018). Bu konuların medyada nasıl temsil edildiği ve toplumsal hafızada nasıl tasavvur edildiği de ilgili etik çerçeveler kıstas alınarak incelenebilir. Alex Balch ve Ekaterina Balabanova’nın (2016) 2006-2013 yılları arasında Birleşik Krallık’taki medya araçlarında yer alan göçmen temsillerini, göç etiği alanında sunulan normatif bazı perspektifleri (örneğin liberal, güvenlikçi, toplumcu) kullanarak karşılaştırdıkları makale bu tip çalışmalar açısından öncüdür.

Medya haber, temsil veya anlamlandırma şekillerinin, özellikle mağdur olarak düşünülen bireyler söz konusu ise, etik açıdan sorgulanması, akademik açıdan sadece yapılabilir değil aynı zamanda yapılması önerilebilecek bir gereklilik olarak düşünülebilir. Burada iki temel soru karşımıza çıkıyor. Birincisi metodolojik bir soru: ‘Etik bir çerçeve’ ile ne kastedilmektedir ve farklı temsil ya da içerikler niceliksel veya niteliksel olarak bu açıdan nasıl incelenebilir? Bu yazının ilk kısmı, özellikle sığınmacıları bir vaka olarak benimseyerek bu sorulara cevap ara-

maktadır. Farklı nedenlerle mağdur bırakılmış sığınmacı bireylerin, etik açıdan tartışılmalı statü ve kavramsallaştırma biçimleri, çıkar, ihtiyaç ve hakları üzerine farklı normatif perspektifler mevcuttur (Fine ve Ypi, 2016). Bu açıdan, örneğin sığınmacıların, (i) medyada ya da herhangi bir tartışmada nasıl tanımlandığı, ve (ii) sığınmacılara dair haberin nasıl çerçevelendiği ve tartışıldığı, ilgili etik ya da etik açıdan kayda değer (ya da sorunlu) perspektifler ışığında incelenebilir. Yazının ilk bölümü bir araştırma biçimi ve çerçevesi önerisi olarak bu soruları tartışmaktadır. İkinci soru ise biraz daha normatiftir: Bireysel çıkar ve hakları üzerinden mağdur edilmiş kimselerin temsili, anlamlandırılması ve tartışılma biçimleri normatif açıdan nasıl sorgulanabilir? Nitekim bir haberin etik açıdan anlamlı bir şekilde nasıl çerçevelendiğini incelemek kendi içinde bir değer yargısı barındırabilecek olsa da bu tip bir içerik analizi normatif bir argüman ortaya koymadan da gerçekleştirilebilir. Yazının ikinci bölümünde, ‘mağdur’ ve ‘ötekinin’ temsili ile ilgili analizlerin benimseyebileceği arka plana bir örnek olarak hak temelli bakışın ve bireyi salt ‘ihtiyaç sahibi’ olarak temsil ya da inşa etmemenin normatif önemi tartışılmaktadır. Ortaya konulacak bu arka plan, sadece medya temsilleri üzerine değil, aynı zamanda bireylerin etik açıdan kayda değer benzeri konularda kendilerini ve diğer bireyleri nasıl tahayyül ettiklerinin de incelenebileceği çalışmaları da ilgilendirmektedir.

‘Mağduriyet’ Temsilleri: Etik Çerçeve Önerisi

Bu yazıda ilk olarak, özellikle yayın organlarındaki, sığınmacı, düzen dışı göçmen, ya da daha spesifik meselelerin de içkin olduğu göçmen seks işçilerinin haberleştirilmesi veya temsilleri çalışılırken bir içerik analizi tipi olarak etik odaklı bir çerçeve modeli önerilmektedir. Bu kapsamda öncelikle etik kavramından ne anlaşıldığı ve ne anlaşılması gerektiğinin kısmen de olsa açıklanması gerekiyor.

Toplumsal ve Siyasal Etik Nedir, Ne Değildir?

Özgürlüğün öneminden, demokrasinin kıymetinden, insan haklarının kutsallığından dem vurmak çağımızın başat politik söylemlerindedir. Günlük hayatta karşılaştığımız bir soruna dikkat çekmek için dahi bu kavramları kullanmaktayız. Bu kavramlar, bu nedenle en basit günlük hoşnutsuzluklarımızın dahi vazgeçilmez haline gelmiştir. Bir devlet dairesinde saatlerce ayakta bekleyen bir bireyin, “Bu insan haklarına aykırı” söyleminde dahi bu kavramları görebilmekteyiz. Öbür yandan işkenceye uğramış başka bir insandan da aynı haklı yakarışı duyabiliriz, “İnsan haklarını gasbedildi!”

Çoğu zaman bu tip kavramları niye kullandığımız, demokrasiden ne anladığımız, neyin bir insan hakkı gaspı olup olmadığı sorularının cevapları muğlaktır. Büyük politik söylemler maalesef çoğu zaman içi boş bir tartışma yaratır. Herkes demokrasi ister, insan haklarını savunur ama insanların bu kavramlardan ne anladıkları, hangi değerleri savundukları kendileri için dahi bazen bir muamma olabilir. Bu, sadece ihtişamlı politik söylemler için geçerli bir sorun

da değildir. Sağlık ve eğitim ücretsiz mi olmalı? Sadece kadın-erkek çiftler mi evlenme hakkına sahip olmalı? Medya araçları ne derece denetlenmeli? Kişisel bilgilerimizi ve tercihlerimizi dijital iletişim uygulamaları vasıtasıyla satma hakkına sahip olmalı mıyız? Sığınmacı bireyler yurttaşlığa kabul edilmeli mi? gibi hayatlarımızı şekillendiren sorulara çoğu kişinin içgüdüsel bir cevabı olabilir. Ama o cevabın nedeni, hangi değere ve norma dayandığı ise çoğu zaman sorgulanmamıştır.

Etik ve spesifik olarak toplumsal ve siyasal etik, işte bu soruların tartışıldığı alandır. Güncel toplumsal ve siyasal etik tartışmalarının temelinde de ‘adil bir toplum ve siyaset yönetimi nedir?’ sorusu vardır. Zaten bu sorular nasıl bir toplum ve politika oluşturmalıyız meselesinin güncel izdüşümleridir. Peki, adil bir toplumdan kasıt nedir?

Toplumsal ve siyasal etik, bireysel gelişim kitaplarının en temel sorusu olan “Güzel bir şekilde yaşamak nedir veya ne değildir”i sorgulamaz. Bir toplum olarak, birbirimize ne borçluyuz, hangi kaynakları paylaşmalı, hangi haklara sahip olmalıyız, başkalarının hayatlarına ne kadar karışabilmeliyiz, gibi sorunlarla ilgilenmektedir (Swift, 2019). Bunların bireyler için olan izdüşümleri tabii ki de adil bir toplumun meselesidir. Ayrıca, bu tartışmaları yaparken toplum kavramını salt ulus-devlet alanında inceleme zorunluluğu da bulunmamaktadır.

Toplumsal ve siyasal etiğe ait birçok soru bu yapıdadır. Bu, norm bazlı ve kurucu bir bakış açısına sahip olmayı gerektirir. Muhakkak ki bireylerin, örneğin kadın haklarına dair bakışlarının sosyo-ekonomik ve güç ilişkileri özelinde nedenleri vardır. Toplumsal ve siyasal olgu veya sorunların tarihsel yapıtaşlarını, aktörlerini, objelerini, süreçlerini ve sonuçlarını anlamak önemlidir. Bir yandan da kurucu bakış açısı bunların bilincinde ama metodolojik olarak dışında şekillenebilir. Oluşmuş normları eleştirmek, parçalamak, iktidar ilişkilerini ortaya çıkarmak değerli olmakla birlikte, bir şeyler kurabilmek için bir değer yargısına, norma sahip olmak ve onu ortaya koyabilmek gereklidir. Bu değer yargılarını da ilgili mahali (toplum, ulus-devlet, ya da tüm dünya) düzenleyecek prensipler haline getirmek gerekmektedir. Toplumsal ve siyasal etiğin meselesi tam olarak budur.

Peki, toplumsal ve siyasal etik ne değildir? Çoğu zaman, bir şeyin ne olduğunu tartışmak yerine ne olmadığını tartışmak bize çok önemli bir analitik kaynak sağlar. Adil bir toplum tartışması, ne derece birbirimize ‘yardım’ etmeliyiz ve ‘hayırseverlik’ yapmalıyız soruları üzerinden şekillenmez. Benzer siyasal etik tartışmalarında olduğu gibi, göçmen ve sığınmacı meselesine dair etik tartışmaların konusu, hangi hak ve fırsatlara sahip olmalıyız ve bunları sağlamak adına birbirimize ne borçluyuz soruları etrafında şekillenir. Sığınmacıların haberleştirilme şekilleri de bu tartışmalar çerçevesinde incelenebilir.

Toplumsal ve siyasal etik aynı zamanda durağan bir doğru veya yanlış tanımlama yönteminden çok sistematik bir müzakere alanıdır. Bir meseleyi hak temelinden mi yoksa elde edilecek sonuç veya fayda açısından mı incelediğiniz, aynı mesele üzerine farklı bir pozisyon almanızı sağlayabileceği gibi, aynı normatif pozisyonun da getirdiği bazı çatışmalar olabilir. Bir normatif teori sadece herhangi bir meselenin nasıl değerlendirileceği ile ilgili temel bir zemin sağlar. Örneğin, hak temelli bir bakış açısına sahipseniz dahi, mülteci bireylerin hakları ile

göç alan ülkede yaşayan bireylerin bazı haklarının çatıştığı iddia edilebilir. Bu anlamda kurucu bir normatif teori, aynı zamanda bireylerin pratikteki bazı etik çatışma ve müzakerelerinden de beslenebilir. Savunulan bir normatif pozisyonun ne derece içselleştirilebildiği bir gözlem çalışması olarak sorgulanabileceği gibi, ilgili müzakere ve anlamlandırmalar kurucu argümanı dahi besleyebilir.

Sığınmacı Temsilleri ve Etik Odaklı Çerçevenin Arka Planı

Türkiye medyasında, Suriyeli sığınmacılar konusunun nasıl ele alındığı ve nasıl haber yapıldığını araştırmak için yakın zamanda birçok farklı içerik analizi kurgulanmıştır (Göker ve Keskin, 2015; Sunata ve Yıldız, 2018; Bilge, 2019). Bu tip bir analiz için eğer etik odaklı bir çerçeve ve kodlama kullanılacaksa, her içerik analizinde olduğu gibi öncelikle ilgili konunun kısa bir arka planından bahsedilmesi gerekmektedir. Buna mukabil, araştırmacı tarafından ilk olarak, sığınmacılar ve genel olarak göçmenlerin uluslararası hareketliliğine, bireysel ve grup bazlı çıkarlarına, siyasal ve toplumsal statü ve düşünülme biçimlerine, ve özellikle haklarına dair etik ya da etik odaklı yaklaşımlara kısaca yer verilmelidir (Owen, 2014). Bu tip detaylı bir değerlendirme, özellikle içerik analizi sonrası yapılacak tartışma ve destekleyici söylem analizi gibi çoklu yöntemlerin ne tür spesifik meselelere yoğunlaşacağı açısından da önemlidir. Örneğin, farklı haberleştirme biçimlerinin bazı etik odaklı ayrıntıları (örneğin sığınmacıları hak sahipleri olarak temsil etmenin önemi) kapsayıp kapsamadığı ve eğer öyle ise bunun nasıl bir söylem ile yapıldığını tartışabilmek için, buna öncül etik arka planın detaylı ve nüanslara dahi uygun şekliyle ortaya dökülmesi gerekir.³ Bu, her içerik analizinde olduğu gibi, ilgili kodlama ve tartışmayı da meşrulaştırmak ve harekete geçirmek açısından da değerlidir. Bu yazıda çok detaylı olarak bu tip bir arka plan derlemesi yapmak mümkün değil. Bu bölümün kapsamı da, farklı göç etiği perspektiflerini tartışmaktan ziyade, bunların bir içerik analizini nasıl besleyebileceği ile ilgili. Ancak yine de örnek olması açısından bazı nüans ve farklılıkları ortaya dökmekte yarar var.

Her konuda olduğu gibi, sığınmacıların ve göçmenlerin menfaatleri, ihtiyaçları ve hakları farklı bakış açıları üzerinden tartışılabilir. Göç etiği literatürü, yüzeysel olarak açık sınır ve kapalı sınır argümanları olarak ikiye ayrılabilir (Yüksekdağ, 2012). Örneğin, Joseph Carens (1987), bireyci ve kozmopolit bir perspektiften, bireylerin doğum yerlerinin etik açıdan önemsiz ancak temel yaşam imkanlarını belirleyici bir faktör olmasından mütevellit, bireylerin uluslararası serbest dolaşabilme hakkının savunulabileceğini belirtir. Daha tarihsel bir zeminde, sömürgecilik ve diğer hak ihlallerine atıfla, kaynakça zengin ülkelerin bu ihlalleri ve sonuçlarını düzeltici bir açık sınır politikası izlemesi gerektiği de savunulmuştur (Collste, 2015). Ancak bu açık sınır tahayyülünün koşulları, yurttaşlığa kabul süreçlerine etkisi, ya da orta vadede göç verecek olan ülkelerde neden olabileceği sonuçlar da bireyci ve kozmopolit bir perspektiften sorgulanmıştır (Brock, 2010). Bir komünite olarak örgütlenme ve kendi kapsamını belirleyebilme özgürlüğü ya da toplulukçu perspektiflerden beslenen kapalı sınır destekleyici

leri de, ilgili ulus-devletlerin sınırlarını kapatma gerekliliğinden çok, sınırları üzerinde kısmi mutlak bir tahakküm hakkını savunur (Fine ve Ypi, 2016). Kısmi mutlak tahakkümden kasıt, örneğin bunun ırk ve cinsel yönelimi hedef alan afaki ayrımcılıkları kapsamadığıdır (Fine ve Ypi 2016). Ancak, sığınmacılar gibi kırılgan ve özel sorumluluk gerektirebilecek gruplar için, kapalı sınır destekleyicileri dahi ‘yardım görevi’ ya da ‘temel insan haklarını gözetme görevi’ gibi argümanlar ile bazı koruyucu özel sorumlulukları tartışmaktadır (Miller, 2020). Buna ek olarak, bu sorumlulukları kimlerin yerine getirmesi gerektiği, sığınmacı kabulünün ülkeler arası hakkaniyetli dağılımı da artan sığınmacı göçünün ortaya çıkardığı başka bir tartışmadır (Stemplowska, 2016).

Pejoratif bir söylem olarak algılanabilecek bazı pozisyon ve argümanlar da bu perspektifler kullanılarak etik açıdan savunulabilir. Göç meselesinin bir devlet ve toplum güvenliği meselesi olarak görülmesi, göç alan ülke vatandaşlarının menfaatlerine öncelik veren liberal milliyetçi ya da toplulukçu bir perspektif üzerinden gerekçelendirilebilir (Miller, 2016). Diğer yandan, göçün veya kitlesel göç hareketlerinin, demokratik yönetim için gerekli sosyal güveni sekteye uğratabileceği de bir başka argümandır (Holtug, 2010). Ancak bu, toplumdaki farklı aktörler tarafından benimsenen her tip bakış açısının da etik açıdan savunulabilir bir argüman olabileceği manasına gelmemektedir. Örneğin, bazı ekonomik çıkmazların nedeni olarak göçmenleri veya sığınmacıları hedef gösteren ve ‘günah keçisi’ olarak yansıtan yaklaşımları bir ‘etik’ perspektif olarak gerekçelendirmek zor olacaktır. Ama yine de etik açıdan sorunlu olarak addedilebilecek bu tip haberleştirme biçimlerinin de bu tartışmaların bir parçası haline gelmesi gerekiyor. Meseleleri çerçeveleme biçimleri ile sığınmacıların menfaatlerini veya haklarını eksik ya da sorunlu bir şekilde ele alan perspektifleri ‘etik’ olarak değil de, ‘etik odaklı’ perspektifler ya da çerçeveleme biçimleri olarak kavramsallaştırabiliriz. Böylece, sığınmacılara karşı pejoratif olarak kabul edilebilecek temsiller, ‘etik odaklı’ çerçevelenmeler olarak değerlendirilebilir ve ilgili analizin bir parçası haline getirilebilir.

Son olarak, ‘ötekinin’ mağduriyeti ile ilgili içerik üreten habercilikle tematik olarak kesişen etik odaklı yaklaşımlara ve aralarındaki farklara da (örneğin insan odaklı veya mağduriyet temelli) özellikle dikkat çekilmelidir. Bu yaklaşımlardan hangisinin ‘ötekinin’ acısını haberleştirmeye içkin olarak görülen sorumluluk bilinci aşılama vaadi ile ilintili olabileceği ise tartışmaya açıktır.

Etik Odaklı Analiz Kategorileri: Sığınmacı Örneği

Bu bölümde, ‘Sığınmacı ve göç hareketlerine dair etik açıdan anlamlı nasıl bir analiz çerçevesi çizilebilir? Farklı görsel ya da yazılı temsilleri incelerken ve kodlarken ne tip başat kategorilere bakabiliriz?’ sorularına bir örneklendirme ile yanıt verilecektir.

İlk örnek kategori, tanımlama pratikleri ve kullanılan terminolojidir. Bir meseleyi sunarken kullanılan terminolojinin epistemolojik önemi ve gücü yadsınmaz. Buna bağlı olarak, genel hatlarıyla pejoratif ve pejoratif olmayan tanımlamalar sorgulanabilir. Bu kategoride in-

celenebilecek kavramların verili bağlama göre şekillenmesi gerekeceği gibi, Türkiye özelinde şu biçimde örneklendirilebilir: kaçak, illegal, göçmen, muhacir, mülteci, sığınmacı, misafir ve kardeş. Ancak, olası zorluklardan biri, sığınmacı meselesi bağlamında kullanılan terimlerin birçok zaman birbiri yerine kullanılmasıdır. Örneğin, birbiri yerine kullanılan kaçak, mülteci ve göçmen gibi birçok tanımlama terminolojik bir kafa karışıklığı yaratabilir. Bazı terimler, kendi içinde ya da verili etik tartışmalar bağlamında pejoratif olarak tanımlanabilecek olsa da, bağlamında nasıl kullanıldığının tartışılması da bir gerekliliktir. Bu sebeple, kullanılan kavramlara ek olarak ilgili haberlerin nasıl çerçevelendiğinin de tartışılması önemlidir. Bu da bir sonraki örnek kategorinin meselesidir.

İkinci örnek kategori, sunulan meselenin kapsamı ve nasıl çerçevelendirildiği ile ilgilidir. Özellikle göç etiğinin başat tartışmalarında sığınmacı hareketlerinin bir insan hakları meselesi olarak ele alındığını not düşmek gerekiyor (Singer ve Singer, 2010). Daha önce de belirtildiği gibi, farklı göç hareketlerinin bir güvenlik meselesi olarak tartışılması ve/veya sunulmasına eleştirel ya da destekleyici perspektiften yaklaşılabılır (Watson, 2009; Palm, 2013; Parkin, 2013; Owen, 2014; Miller, 2016). Ancak insan hakları söyleminin, sığınmacıların menfaatleri ve hakları olan eylem sahibi bireyler olarak tasavvur edilmesi ile olan ilişkisi de göz ardı edilmemelidir. Bir bireyi hak sahibi olarak kabul etmek demek, bu hakkın izdüşümü olan bireysel ve toplumsal sorumlulukları da göz önüne almak demektir.

Bu konudan -yazının ikinci kısmında detaylandırılacak olsa da- kısaca bahsetmekte fayda var. ‘Ötekinin’ acısını haberleştirmenin dayandığı fikirlerden biri de, acının temsilinin dünyanın farklı yerlerinde bu haberi deneyimleyenlerde acıya dair kozmopolit bir farkındalık yaratacağı üzerinedir (Kyriakidou, 2009; Robertson, 2010; Balabanova, 2015). Bu farkındalıkla beraber, bireylerin ilgili meseleye dair gereken aksiyonu ya da aksiyonsuzluğu gerçekleştireceğini düşünebilir ya da umut edebiliriz. Ancak burada bir nüans var. Salt acının haberleştirilmesi ve sunulması bu acıya dair bir farkındalık yaratabilecek olsa dahi, bireylerin ve bireylerin parçası olduğu kurum ve toplumların kendilerini sorumluluk hamili olarak tasavvur etmesine ne denli katkı sunduğu tartışmaya açıktır. Bir kişi ya da bir grup ‘acı’ çekiyorsa, bu durumdan haberdar olmak, bizleri bu acının son bulması için bir çaba sarf etmeye itebilir. Peki, bu durumu kendi sorumluluğumuz, ya da başka bir varlığın üzerimizde hak iddia edebileceği bir yükümlülük olarak görmekte miyiz? Dolayısıyla, birey ve kurumların kendilerini birer seyirci ve endişeli yardım sever konumunda görmeleri ile başkalarının da haklarına karşı sorumluluk sahibi bireyler olarak görmeleri arasındaki fark ortaya konulmalıdır (Douzinas, 2007).

Bu doğrultuda, sığınmacıların salt bir mağdur olarak tartışılmasına dair bir şüphecilik ortaya konulabilir. Bu şüpheciliğin iki temeli bulunmaktadır. Birincisi, kişilerin temsilinin yalnızca ‘ihtiyaç sahibi’ konumuna indirgenmesi, bireylerin özgün yaşam öyküleri, hayat planları ve genel hatlarıyla eylemliliklerinin göz önüne alınmaması anlamına gelebilir (Woods, 2020). İkinci olarak, ‘ihtiyaç sahibi’ temelli bir bakış açısının varlığı ya da baskınlığı, bir önceki maddede sayılan öğelerin temel talepler ve ihtiyaçlar olarak tartışılmadığı ile de ilişkilendirilebilir.

Burada bilinçli bir şekilde bir neden-sonuç ilişkisi kurulmamaktadır. Belirli bir temsilin, toplumda bizzat ona uygun bir anlamlandırmaya neden olacağını iddia etmemekteyim. Çünkü bazı temsil biçimlerinin toplumda genel olarak yekpare bir anlamlandırmaya neden olacağını düşünmek doğru olmayabilir. Buna dair ampirik bir tahlil çabasına girmek dahi medya temsiline ve etkilerine dair bazı teorik kabuller barındırır.⁴ Nitekim, medyadaki haberleştirme biçimleri, birey veya meselelere yüklenen anlamlar toplumsal yapının dışında şekillenmez. Buradaki asıl mesele temsil edilenin nasıl yorumlandığıdır. İzleyici ya da okuyucu, bir konuyu anlamlandırırken, bu yorumlamayı, -ona uygun ya da direnir şekilde de olsa- topluma içkin norm ve düşüncelerin bağlamı içinde gerçekleştirir (Couldry, 2020). Sığınmacılara dair bu tip temsil farklılıklarının, toplum üzerinde aynı ya da farklı yorumlamalara neden olacağı tahayyül edilebileceği gibi, bu temsil ve anlamlandırma farklılıklarının toplumun başat ideoloji ve normlarına ışık tutabileceği de düşünülebilir. Burada önerdiğim analiz biçimi ve çerçevesi, medyaya dair bu tip farklı teorik perspektiflere ve izdüşümündeki farklı analizlere açıktır. Son raddede, burada nüans ya da nüanstı da öte ortaya konulmak istenen farklılık, bir sığınmacının hak sahibi bir birey olarak temsil edilmesi ve bir haber veya tartışmanın bu şekilde çerçevelenmesi ile bir sığınmacının ihtiyaç sahibi veya yardıma muhtaç bir birey olarak temsil edilmesinin arasındaki ayrımıdır.

Bahsedilen temel ikiliğe ek olarak, sığınmacı meselesi çok farklı etik veya etik odaklı tartışma eksenlerinde de çerçevelenebilir. Ulusal ya da küresel sorumlulukların nasıl paylaşılacağı veya insan kaçakçılığı meselesi gibi birçok çerçeve şekli ortaya atılabilir. Örneklendirmek gerekirse, ikinci inceleme kategorisindeki birbirlerini dışlamayan örnek çerçeveleme modelleri şunlar olabilir: İnsan hakları, kozmopolit sorumluluk, küresel adalet, sorumluluk paylaşımı, insaniyet, ihtiyaç sahibi ve mağdur, insan kaçakçılığı, ekonomik yük, güvenlik ve mal güvenliği. Burada bir not düşmekte yarar var. Etik odaklı çerçevelenmeleri kodlarken, verili etik tartışmalar ile ilgili değerlere vurgu gözetilebileceği gibi, salt 'insan hakkı' kavramının yazı içinde geçtiği bir haber insan hakkı etik odağına sahip olarak kabul edilebilir. İlk kodlama stratejisi analizi talepkar yapabileceği gibi, etik odaklı çerçeveleri kategorik olarak aşırı dışlayıcı bir hale de sokabilir.

Ek Analizler

Terminoloji ve haber çerçeveleme biçimlerine ek olarak, analiz edilebilecek ya da incelenmesi ilk iki kategoriye besleyecek kodlamalar yapılabilir. Bu tip besleyici ek analizler, ilgili konu, hedef alınan yayımlar ve analizin bağlamı doğrultusunda değişebilir. Örnek olarak kullandığım sığınmacı temsilleri söz konusu olunca, verili iktidar ya da başat ideolojilere yakın olarak düşünebilecek yayın organları ile muhalif bir künye ve yayın politikasına sahip yayın organları ikiliği bu tip ek analizlere bir örnektir.

İlgili etik odaklı çerçeveleme kategorilerinin, bir haberin epizodik ya da tematik olarak sunulması ile olan ilişkisi de önemlidir (Iyengar, 1991). Verili bir haber, bir sığınmacının ba-

sından geçen somut olayları anlatabileceği, yani meseleyi epizodik olarak çerçeveleyebileceği gibi, sığınmacı meselesini genel hatları ile daha soyut bir şekilde, örneğin bir güvenlik meselesi olarak tematik bir şekilde de sunabilir. Özellikle siyasal iletişim çalışmalarında, epizodik ve tematik ikiliğinin kamuoyunda nasıl bir tepkiye neden olabileceği ve bu ikiliğin ilgili konuya dair toplumsal sorumluluk farkındalığı ile olan ilişkisi sorgulanagelmıştır (Feezell, Glazier ve Boydston, 2019). Benzer şekilde, sığınmacılar ile ilgili epizodik ya da tematik haberleştirilme biçimlerinin farklı etik odaklı çerçeveleme biçimleri ile olan korelasyonu da incelenebilir. Dahası, medyada belirli çerçeveleme biçimleriyle birlikte kullanılan görüntülerin etik odaklı çerçevelerle olan ilişkisi tartışılabilir.

Klasik içerik analizi yönteminin dezavantajlarının yanı sıra önemli avantajları da vardır. Bu yöntem sistematik bir sınıflandırma yapılmasını sağlayarak, analiz edilen metin veya konuşmalardaki sığınmacı temsillerinde kullanılan kavramlara ve çerçevelemelere dair karmaşıklığın giderilmesine ya da anlamlandırılmasına yardımcı olabilir. Ancak, klasik içerik analizi, çok sayıda içeriğin incelenmesine olanak sağladığı gibi, söylemlerdeki nüansları, söylemin ideolojik ve kültürel normlarla olan ilişkisini ya da söyleme için çatışmaları gözden kaçırmamıza da neden olabilir. Bu da, bazı metin, tartışma veya görseller üzerinde çalışmayı destekleyici bir söylem analizi yapılması ihtiyacını doğurur. Örneğin, sığınmacının yardıma muhtaçlığı üzerinden çerçevelenen bir haberin, toplumsal cinsiyet üzerinden ‘ne derece’ şekillendiği içerik analizi vasıtasıyla deneyimlenebilir. Ancak bunun ‘nasıl’ şekillendiği, ne tür normatif çatışmalar ihtiva edebileceği daha detaylı bir söylem analizinin hedefi olmalıdır.

Temsilleri Sorgulama Biçimlerine Dair

Tekrar belirtmek gerekirse, medyadaki temsillerin izleyiciyi direkt olarak belirli bir anlayış, fikir ya da yargıya iteceği gibi bir düşünceyi savunmamaktayım. Bu açıdan, makale, bazı klasik medya etkileri teorilerinin sağladığı bakış açısından ziyade, güncel kültürel çalışmalar perspektiflerinin sunduğu izleyici ve anlamlandırma temelli bir tartışmaya daha yakın konumlandırılmaktadır.⁵ Klasik medya etkisi teorileri, planlı ve verili bir mesajın izleyiciyi nasıl ‘etkilediğini’ sorgulayan bir bakış açısına sahip düşünceyi önerir (Holmes, 2005). Bunun karşısında konumlandırılabilir, güncel kültürel çalışmalar ekseninde yapılan araştırmalar ise, mesajı ileten-mesaj-mesajı alan doğrusallığını sorgular ve iletişimi bir araçtan ziyade bir ritüel olarak kodlar. Bu görüş, medyayı bir bütün olarak sosyal ağların ve söylemlerin dışında bir kurum olarak tasarlamaz (Hall, 1997; Holmes, 2005).

Farklı teorik perspektifler anlaşılır şekilde farklı sorular ve çalışmalar doğurur. Keskin hatlarıyla klasik medya etkileri teorilerinin hepsinin bu doğrusallıkta konuyu incelediğini söylemek zor olsa da, verili bir mesaj, mesele ve onun olası etkilerini inceledikleri söylenebilir. Bunun yanında, güncel kültürel çalışmalar temelli analizler ise, daha çok yorumlama pratikleri, süreçleri ve bunların verili toplumsal normlarla olan ilişkisi üzerinden yürür. Teori de herhangi bir meseleye bakışımızı şekillendiren düşün ve soru sorma biçimleridir. Makalede

önerilen analiz biçimi ve çerçevesi, bu tip farklı teorik bakışlara açık bir şekilde farklı çalışmalar ve ek analizleri besleyebilir. İçerik analizi sonucu, başat gözükebilecek insan hakları temelli haberciliğin izleyiciye direkt etkisi ölçülmeye çalışılabileceği gibi, ‘mağduriyet’ temelli temsilin nasıl yorumlandığı veya verili toplumsal normlarla olan ilişkisi de incelenebilir. Daha da spesifik olarak, bireylerin etik açıdan değerli meselelere dair pozisyonları ve müzakere ediş biçimlerinin arka planındaki toplumsal normlara antropolojik bir bakıştan ziyade, normatif pozisyon ve müzakerelerin ne denli tutarlı olduğu ve ne tip normatif teori ve bakış açıları ile ilişkisi olduğu antropolojik bir tahlile tabii tutulabilir. Toplumsal ve siyasal etik ve bu alana ilişkin tartışmaların, temelde herhangi bir meseleyi, hak veya çıkar çatışmasını sistematik ve tutarlı bir şekilde incelemeye çalıştığı daha önce belirtilmişti. Jarrett Zigon’un (2007) da etik antropolojisi alanı için önerdiği çerçeveye benzer bir şekilde, alandaki çalışmalar, arka plandaki toplumsal normları incelemektense, bireylerin etik müzakerelerine, alınan pozisyonlara, kabul edilen değerlere ve bunların ne derece tutarlı bir şekilde müzakere edildiğine yoğunlaşabilir. Zigon’a (2007) göre, ‘etik antropolojisi’ de ancak bu şekilde diğer antropoloji alanlarından farklılaşabilir. Verili toplumsal ve siyasal etik çalışmaları da bu tahlillere bir çerçeve sunabilir.

Mağdurun Temsili ve Hak Temelli Bakışın Normatif Arka Planı

100

Birçok kez karşı karşıya kaldığımız bir soru vardır: Birer izleyici/okur olarak, başkasının acısına dair bir haberi izlememiz/okumamız, o acı ya da mağduriyet ile ilgili bir bilinç doğurur mu?

Bu soruya farklı cevaplar verilebilir. Öncelikle, bir acının sunumunun belirli bir bilinç doğurması ya da acının izleyici tarafından içselleştirilmesi olası bir potansiyel olarak görülebilir. Ancak, acının ve mağdurun haberleştirilmesi, mağdurun bir hak sahibi ve buna mukabil izleyicilerin de hak sahibine karşı bireysel görev ve sorumlulukları olduğu tartışmasını kendi içinde taşımamaktadır. Bir bireyi ‘mağdur’, ‘ihtiyaç sahibi’ ve ‘yardım edilmesi gereken biri’ olarak görmek ile ‘hak sahibi’ ve dolayısıyla ‘hak iddia etme hakkına sahip biri’ olarak görmenin arasında önemli bir normatif fark mevcuttur. Bu bölümde bu normatif fark ve hak temelli bakışın önemi ortaya konulacaktır.

Bahsedildiği gibi, farklı normatif teoriler ve bireylerin etik müzakereleri zemin alınarak, mağdurun temsili ve hatta mağdurun kendi çıkar ve pozisyonunu öz temsili dahi incelenebilir. Bu nedenle, verili veya olası normatif pozisyonların arka planını ve önemini ortaya koymak, bireylerin kendilerini dahi tahayyül ederken ve anlamlandırırkenki söylemlerini çalışabilmek adına önemlidir. Makalenin bu kısmına, farklı yöntem ve konular ile çalışabilecek bir örnek arka plan olarak bakmakta fayda var.

Mağdurun Temsilinin Potansiyeli

Buradaki kozmopolit vaat; acı çeken kişinin görünürlüğü ile izleyicinin onun acısına verdiği refleksif tepki arasındaki karşılıklı etkileşimdir. Ancak, bu güçlü retoriğe rağmen, bu iyimser tasvir,

böyle bir durumun nasıl toplumsallaştırılabileceğine dair belirli bir perspektif sunmamaktadır. Acı çekenin görsel olarak sunulmasının tam olarak nasıl etkili bir eyleme dönüşebileceğini sorgulamak yerine, 'sorumluluğun demokratikleştirilmesi' [ve kozmopolit bir şekilde yayılacağı] argümanı, nihayetinde sadece hüsn-ü zanna dönüşür (Chouliaraki, 2008, s. 373-374).⁶

Marshall McLuhan'ın (1994) küresel bağlantısallık üzerine ilk yazılarından, Ulrich Beck'in (2006) kozmopolitlik tartışmasına kadar devamlı olarak 'ötekinin' acısının haberleştirilmesinin ve savunmasız bir şekilde acı çeken bireylerin görüntülerinin, izleyicilere uzak bir dünyanın kapılarını nasıl araladığı ve onla bütünleştirdiği tartışılmalıdır (Kyriakidou, 2009; Balabanova, 2015). Bu düşünceyi önemli kılan ve arka plandaki olası varsayım ise, acıyı yalnızca haberleştirmenin dahi izleyicinin 'ötekiye' karşı sorumluluklarını tahayyül edeceği bir süreci mümkün kılabileceğidir. Ancak, Lilie Chouliaraki'nin (2008) yukarıda belirttiği gibi, safi bir acı aracılığı, uzaktaki 'ötekine' karşı belirli bir konumlandırma sağlamak zorunda değildir. Evet, uzaktaki kişi acı çekmektedir ve yardıma muhtaçtır: "Yardım elimizi uzatmalıyız!" Peki, ilgili bireyin içinde bulunduğu durum ve bu durumun arka planındaki dinamiklerden biz mi sorumluyuz? Acı çeken bireyin üstümüzde bir hak iddiası olduğunu düşünüyor muyuz? Uzaktaki kişinin acısının ve yardıma muhtaçlığının kabulü, ilgili sorumlulukların izleyici tarafından en basit manada tanınması ya da yerine getirilmesi konusunda net bir idrak sağlar mı? Safi acının görselleştirilmesinin etkili bir küresel bağlantısallık ve sorumluluk düşününe zemin hazırlayabileceği yönündeki görüşün, güçlü söylevine rağmen hüsn-ü zannın ötesine geçmediği iddia edilebilir (Chouliaraki, 2008, s. 374).

Bu doğrultuda, küresel hatta ulus ötesi sorumluluklara⁷ yapılan vurgu ile uzaktaki 'ötekinin' menfaatleri ve haklarının tahakkuk edilebilmesi için 'yükümlülük sahibi' olma fikri, kozmopolit vaadi yerine getirmek adına önemlidir. Bu tip bir vurgu ya da söylem, acı çeken kişinin görünürlüğü üzerinden şekillenen insani bir yardım çağrısı yapmaktan ziyade, kozmopolit bir yükümlülük perspektifini destekleme adına elzemdir. Şüphesiz 'insaniyete' hitap ederek yaratılan duyarlılıklar, kozmopolit duyarlılığın ve empatinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak, bireylerin ve toplumların birbirine olan ortak sorumlulukları tartışması üzerinden şekillenen daha muttali bir kozmopolit bakış açısının önemi küçümsenmemelidir. Bu tip bir bakış açısı, sınırların üstünde bir sorumluluk alanı imgeler. Bu desteksiz bir kurgu olmaktan ziyade, elle tutulur normatif argümanlara dayanır. Burada bahsedilen, bölge ve sınırlarımız arasında normatif bir köprü kuran faktörlerdir. Sadece insan olmamızdan ileri gelen hak ve sorumluluklarımız olabileceği gibi, aynı zamanda her bireyin, sınırların ötesinde cereyan eden ve sosyo-ekonomik değerler yaratan küresel iş birliğinin bir parçası olduğu da ileri sürülebilir. Günümüz ilişkilerini belirleyen sömürgecilik gibi tarihsel süreçleri, karşılıklı bağlılıkları ve bunların normatif olarak ortaya çıkardığı yükümlülükleri de göz ardı edemeyiz (Robertson, 2010, s. 79). Başkasının da 'salt var' olduğu ve acı çektiği üzerinden şekillenen safi bir karşılıklı bağlılık ya da sınırsızlık duygusuna şüpheyle yaklaşılabilir. Burada, Beck'in (2006) üzerinde durduğu safi bir sınırsızlık duygusu yerine, normatif bir sınırsızlık duygusunu; yaşadığımız

mekan, ülke veya ulusal kimliğimiz ne olursa olsun, haklarımıza ve daha da önemlisi bunun izdüşümü sorumluluklarımıza dair normatif bir namütenahilik halinin önemini ve farklılığını vurgulamak gerekir.⁸

Özellikle bir savaş ya da siyasi baskı nedeniyle başka ülkelere sığınan bireyler, sığınma hakkı vb. birçok insan hakkına sahiptirler. Buna mukabil, diğer birey ve ülkelerin bu hakların karşılığına gelen görevleri ve sorumlulukları sadece normatif açıdan değil, birçok Birleşmiş Milletler kararı ile de sabittir (Hathaway, 2021). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar gibi etik açıdan ve küresel çapta önemli bir konunun nasıl ele alındığını veya bireyler tarafından nasıl anlandırıldığını analiz etmemiz için bu tip farklı çerçeveleme biçimlerinin ve aralarındaki nüansların bilincinde olmak gerekir: Bu bir insanîyet meselesi mi, yoksa insan hakları meselesi mi? Sığınmacılar yardımımıza mı muhtaçlar, yoksa onlara karşı yükümlülüklerimiz mi var? Sığınmacı hareketleri bir küresel başarısız yönetişimin iz düşümü mü, yoksa ülkeler için bir güvenlik sorunu mu teşkil ediyor?

Hak Temelli Bakışın Önemi

Etik odaklı çerçevelerin belirlenmesine titizlikle yaklaşmanın ötesinde, ortaya koymaya çalışılan argüman ya da vurgu şudur: 'İnsanlığa' ve 'yardımseverliğe' odaklanan haberleştirme ve tartışma ile 'haklara', 'insan haklarına' ve tüm insanlara karşı 'sorumluluklarımıza' odaklanan haberleştirme ve tartışma pratiklerinin arasında net bir ayrım yapmak gerekiyor. Yardım etmek ile birine karşı sorumlu olmak arasındaki fark, hak dediğimiz idea ve kurumun önemi ve fonksiyonu ile yakından ilgilidir. İlk olarak, hakların siyasal bir fonksiyonu vardır. Burada bürokratik bir siyaset tanımından ziyade, genel bir siyaset ve güç ilişkisi tanımı üzerinden bu fonksiyon tartışılmalıdır. Siyaset, ayrıcalıklara kimin sahip olduğu ya da olacağını belirleyen bir mücadele alanıdır. Hak sahibi olmak demek, insanlar için değerli olan bir fayda, kaynak ya da karışmazlığa sahip olmak ve bunu iddia edebilmek demektir (Kamm, 2002; Orend, 2002). Hak ideası, bunu iddia edebileceğiniz bir kurum/toplum üzerinden bireylerin bu iddiasını yani haklarını koruyabilmelerini gerekli kılar (Raz, 1986). "Benim insan haklarım gasbedildi!" Bu gasp ile ilgili seslenebileceğiniz, sizi bir hak sahibi olarak muhatap alan kurumlar vasıtasıyla insan olmamızın ya da bir toplumun parçası olmamızın getirdiği değerler koruma altına alınır (Jones, 1994). Ancak hak ve özellikle insan hakkı temelli tartışmaların da beraberinde getirebileceği bazı eleştiriler olabilir. Buna bir örnek, insan hakkı temelli bakış açısının bir evrensellik üzerine kurgulandığı ve tartışılan hakların farklı kültürel normları göz ardı edebileceğidir (Donnelly, 2007). Buna ek olarak, insan hakları mefhumunun liberal demokrasilerin elinde hegemonik ve dışlayıcı bir müdahale aracına dönüştüğü de ileri sürülebilir. Tüm bu eleştirilerin önemini not etmekle beraber, hak mefhumu, insan haklarının içeriğinden ve güncel uluslararası bağlamındaki yararlanma ve talep biçimlerinin ötesinde de bir önem taşır. Nitekim, hak sahibi olmak demek, insana dair kayda değer ontolojik bir statüyü de kabullenmek demektir (Parekh, 2014). Hak ideası çerçevesinde, insan safi bakıma ya da idareye muhtaç bir duvar ya

da yaban hayatı değildir. İnsan, ontolojik olarak hak iddia edebilen, eylemlilik sahibi bir birey olarak kurgulanmaktadır.

Hak ideası ve kurumunun hem siyasi hem de ontolojik boyutu, özellikle sığınmacılar söz konusu olduğunda beraberinde bir endişe yaratır. Vatandaşı oldukları ülkelerden göç etmek zorunda kalan ve başka ülkelere sığınan ya da benzeri kırılğan konumda olan bireyler, sadece herhangi bir bireyin ülkesinde yaşayabileceği hak ihlallerinden ziyade, ontolojik bir hak sahibi görülmeme tehdidi altındadırlar.

Serena Parekh (2014) bu tip bir Arendtçi⁹ tezi aslında kamplarda yaşayan sığınmacılarla ilgili yaptığı tartışmada sunmaktadır. Kamplardaki çoğu sığınmacı, içinde buldukları devletsizlik durumu nedeniyle sadece siyasal bir hak mahrumiyeti içinde bulunmazlar. Aynı zamanda hak/talep ve eylem sahibi bir birey olarak da tahayyül edilmeme ile yüz yüzedirler. Burada, her bir bireyin her daim yaşayabileceği bir hak ihlalinin ötesinde, ontolojik bir zarar söz konusudur. Birçok farklı bağlamda, bireyler hak ihlallerine maruz bırakılabilirler. Hak talep edilecek kurumlar dahi işlevsel olmayabilir. Ancak birey yine de eylem sahibidir. Kısıtlanmıştır ancak safi bir yaşam formu olarak kurgulanmanın ötesinde, karar verme kapasitesi tanınır ve kısmen de olsa saygı görebilir. Ancak bahsedilen olası ontolojik tahayyülsüzlük ve zarar bunun ötesindedir. Kişi artık hak sahibi ve eylem sahibi bir birey değildir. ‘Yönetilmesi’ gereken bir varlık ya da mesele haline gelmiştir. Bununla birlikte yardıma muhtaç ve mağdur da olabilir. Örneğin, kedi nüfusunun çok yoğun olduğu küçük bir yerleşim biriminde olduğu gibi, bazıları “bu kedileri ne yapalım, nasıl idare edelim” diye sorgulayabilir. Bu tip bir söylemi benimseyen kişi ‘insancıl’ olabilir, ama bununla birlikte kediler ‘yönetilecek’ safi yalın hayata sahip varlıklar olarak düşünülür. Birçok kişi böyle bir düşün sistemine sahip olmayabilir. Hatta normatif olarak, insan olmayan bireylerin de hak sahibi olarak tahayyül edilmesi gerektiği savunulabilir. Burada bahsedilen sadece, bireyleri safi, yalın, çıplak bir hayat formunun ötesinde görmemenin yaratabileceği ontolojik zararı örneklendirme çabasıdır: Böylece, hak sahipliği tanınmayan ve hatta ontolojik zarara uğrayan birey artık sosyal ve siyasal bir varlık değil, belki bazen yardım etmemiz gereken, suyunu, yemeğini sağlayabileceğimiz çıplak bir yaşam formudur (Agier, 2008).

Özellikle tabiiyet sahibi olmayan bireyler, yardım almak için dahi, bu yardıma muhtaç ve eylemsiz olarak görülme halini kabul edebilir ve hatta içselleştirebilirler. Rutvica Andrijašević (2010) de, düzen dışı göç eden seks işçileri ile yaptığı mülakatlar çerçevesinde bu tip bir eylemsizlik halinin bir fayda için içselleştirildiğinden bahseder. Aslında kendi istekleri ile göç etmiş olduklarını belirten ve seks işçiliği yapan bireylerin, otoriteler karşısında kendilerini mağdur olarak konumlandırma ihtiyacı hissettiğini gözlemler (Andrijašević, 2010). Nitekim mağdur değilseniz, yardıma değer değilsinizdir.

Ontolojik zararın, (her ne kadar Parekh (2014) tarafından kamplarda yaşayan sığınmacılar için tartışılrsa da) herhangi bir sığınmacı ve hatta göçmen için de var olan bir mesele olduğunu ifade etmek gerekir. Örneğin, Avrupa’daki göçmen ve sığınmacıların temsili ve tartışmalarında, göçmen meselesinin siyaset ötesi bir güvenlik konusu olduğu tasavvuru sıkça

karşılaşılan bir haberleştirme biçimidir. Bu tip ‘siyaset üstü önem arz etme’, ‘güvenlik meselesi haline getirme’ ve ‘kriminalizasyon’ temsilleri, sığınmacıların ya da benzer kırılğan grupların hak sahibi görülmeme hali süreçlerine örnek olarak verilebilir (Leonard, 2007; Watson, 2009; Parkin, 2013).

Calais krizi: Cameron, göçmenlerin [ülkeye] yığılmasını sona erdirmek için daha fazla kişiyi sınır dışı etme sözü verdi. Başbakan’ın bu sözleri, artan polis varlığının ve medyanın ilgisinin kitle hareketlerini caydırdığı bir anda geldi. Ancak, yüzlercesi hala Eurotunnel terminaline girmeye çalışıyor [...] Eurotunnel görevlileri, göçmenlerin yerleşime girmek için defalarca girişimde bulunması nedeniyle, Calais terminalindeki durumun yönetilemez hale geldiğini söyledi (Taylor, Wintour ve Elgot, 2015).¹⁰

The Guardian’dan alınan bu örnekteki gibi, bazı haberleştirme pratiklerinin, sığınmacıların eylemliliğini ve hak sahibi bireyler olduğunu göz ardı edebilecek şekilde, sorunu siyaset ve normlar üstü bir güvenlik meselesi olarak sunduğu iddia edilebilir: Bir ‘göç’ değil de, bir ‘yığılma’ vardır. Bir sığınmacı hareketinin arka planındaki nedenler, toplumsal ve küresel sorumluluklar bir yana, burada sanki ‘idare edilmesi’ gereken bir ‘durum’, norm ve siyaset üstü bir mesele mevcuttur. Ancak, göç dediğimiz olgu, bir ‘doğa olayı’ değildir. Göç hareketleri, siyasetler üstü, ilgili toplumun varlığını tehdit eden bir volkan püskürmesi değildir. Nedenleri ve küresel boyuttaki sorumluluklara ışık tutan etkenleri vardır. Göç hareketleri, zoraki ya da değil, bir bireyin hayata dair eylemliliği, talepleri ve ihtiyaçları çerçevesinde şekillenir.

Bu yazıda, bazı içerik ya da söylemlerin, yukarıda tartışılan ontolojik zarar ile ilişkisini ya da benzerliğini kurmak gibi bir amaç bulunmamaktadır. Yazının bu ikinci kısmındaki amaç, hak temelli bakışın ve normatif arka planı ile ilgili tartışmaların, içerik, söylem analizi ve izleyici çalışmaları adına birçok farklı perspektif ve araştırma alanı sunduğunu göstermektir.

Sonuç

Bu yazıda, hakları ve menfaatleri açısından zedelenebilir bir pozisyonda olan bireylerin temsili ya da haklarında yapılan tartışmaların içeriğini incelemek adına etik odaklı bir analiz biçimi ve çerçevesi önerilmektedir. Yukarıdaki *The Guardian* haberi örnek alındığında, bu analiz çerçevesi öncelikle, göçmen birey ve hareketlerinin metin içinde ‘göçmen’, ‘kitle hareketi’ ve ‘yüzlercesi’ gibi nasıl bir terminoloji ile betimlendiğini sorgular. İkincil olarak, ilgili konuya dair etik odaklı çerçeveler kurgulanmalı ve ‘güvenlik sorunu’ gibi hangi çerçevelerin işaret edildiği tartışılmalıdır. Bu öneri, sığınmacılar örneği üzerinden şekillenmiş olsa da, genel hatlarıyla ‘mağdur’ ya da ‘korunmasız/kırılğan’ (vulnerable) olarak gözetilebilecek herhangi bir birey ya da grup için geçerlidir. Ancak hangi mesele söz konusu olursa olsun, etik odaklı çerçeveleme ya da araştırmaların farklı normatif bakış açıları ve arka planlarındaki tartışmalara hâkim olması son derece önemlidir. İnsanın hak ve eylemlilik sahibi olarak imgelemesinin, safi bir in-

sancılık ya da yardımseverlikten öte bir düstur ve öneme sahip olduğunu tekrarlamakta yarar var. Bu makalede sığınmacıların temsili konusunda birçok kez karşımıza çıkan ve olumlu da karşılanan ‘insanîyet’ ve ‘yardım’ temelli tartışmalara şüpheyle yaklaşılması gerekliliği temellendirilmeye çalışılmıştır. Salt medya temsilleri çalışmalarının ötesinde, örneğin bir göç idaresi veya sivil toplum çalışanının, ya da herhangi bir bireyin ‘mağdur’ ya da ‘korunmasız/kırılğan’ olarak tasvir edilebilecek birey ya da gruplar ile ilgili beyanat ve tartışmalarını da incelerken, öncelikle bu tip normatif farklılık veya nüansların ortaya konulması önemli. Bu tip bir arka plan, bireylerin normatif pozisyonlarını, buna içkin olan normları veya norm çatışmalarını sistematik bir incelemeyle tabii tutabilmek adına da değerli.

- 1 Burada özellikle tirajı yüksek gazeteler işaret edilmektedir.
- 2 İngilizce ‘irregular migrant’ ifadesi, verili sınır politika ve kuralları dışında uluslararası göç eden bireyleri pejoratif olmayacak şekilde tanımlamaya çalışır. Bunun direkt karşılığı ‘düzensiz göçmen’ olsa da, ben daha da nötr bir tabir olan ‘non-establishment’, yani müesses nizam ya da düzen dışı göçmen tabirini kullanmayı tercih ediyorum.
- 3 Ulaş Sunata ve Esra Yıldız (2018), çoğu Suriyeli sığınmacı temsiline insani yardım eksenine ve dolayısıyla insan odaklı haberleştirildiğini not düşmektedir. Ancak ‘insani yardım’ ve ‘insan hakkı’ arasındaki nüansa da dikkat etmek gerekmektedir.
- 4 Burada atıfta bulunduğum, izleyiciye herhangi bir yorumlama gücü atfetmeyen (bazı) medya etki teorileridir.
- 5 Bu ikilik hakkında daha detaylı bir tartışma için bkz: Shaw 2017.
- 6 İngilizce aslından kendi çevirimdir. Parantez içindeki ekleme, anlamı bütünleştirmek adına eklenmiştir.
- 7 Verili bölgesel sınırların ve uluslararası düzlemin ötesindeki kurumsal ya da bireysel sorumluluklar.
- 8 Benzer bir kuşkuculuk, Alexa Robertson’un (2010) Ulrich Beck üzerine olan tartışmasında da görülebilir.
- 9 Hannah Arendt, özellikle İkinci Dünya Savaşı dönemindeki ‘insanlık dışı’ ve ‘kötücül’ olarak tabir edebileceğimiz politikaların, insanlar üzerinde nasıl uygulanabildiğini sorgulamıştır. Arendt, bazı bireyleri, insan olarak ve insani özelliklere sahip olarak görmeme tahayyülünün ve bunun inşasını tartışır. Bu ontolojik olarak, üzerinde siyasi güç sahibi olduğunuz bazı gruplara dair insan-dışı yeni bir kimlik inşasıdır. Hatta bu düşün tarzı, bu inşayı kurgulayan bireyleri de insan-dışılığa iter (Kronfeldner, 2021). Bu, Arendt’in kötülüğün sıradanlığı tartışmasına da ışık tutar.
- 10 İngilizce aslından kendi çevirimdir.

Kaynakça

- Agier, M. (2008). *On the margins of the world: The refugee experience today*. Polity Press.
- Andrijasevic, R. (2010). *Migration, agency and citizenship in sex trafficking*. Palgrave.
- Balabanova, E. (2015). *The media and human rights: The cosmopolitan promise*. Routledge.
- Balch, A. ve Balabanova, E. (2016). Ethics, politics and migration: Public debates on the free movement of Romanians and Bulgarians in the UK, 2006-2013. *Politics*, 36(1), 19-35.
- Beck, U. (2006). *The cosmopolitan vision*. Polity.
- Berberakis, S. (2012, 30 Mart). Komşu’da Süpürge Operasyonu. *Sabah*. 3 Ocak 2021 tarihinde <http://www.sabah.com.tr/dunya/2012/03/30/komsuda-supurge-operasyonu> adresinden alındı.

- Bilge, N. (2019). Friend or foe: Cultural fusion theory and media coverage of Syrian refugees in Turkey. *Communication, Culture and Critique*, 12(1), 110-127.
- Brock, G. (2010). *Global justice: A cosmopolitan account*. Oxford University Press.
- Carens, J. (1987). Aliens and citizens: The case for open borders. *The Review of Politics*, 49(2), 251-273.
- Chouliaraki, L. (2008). The Mediation of suffering and the vision of a cosmopolitan public. *Television & New Media*, 9(5), 373-374.
- Collste, G. (2015). *Global rectificatory justice*. Palgrave.
- Couldry, N. (2020). *Media: Why It matters*. Polity Press.
- Donnelly, J. (2007). The Relative universality of human rights. *Human Rights Quarterly*, 29(2), 281-306.
- Douzinis, C. (2007). The many faces of humanitarianism. *Parrhesia*, 2, 1-28.
- Feezell, J. T., Glazier, R. A. ve Boydston, A. E. (2019). Framing, identity, and responsibility: do episodic vs. thematic framing effects vary by target population? *Politics, Groups, and Identities* doi: 10.1080/21565503.2019.1584751
- Fine, S. ve Ypi, L. (2016). *The ethics of movement and membership*. Oxford University Press.
- Gibney, M. J. (2018). The ethics of refugees. *Philosophy Compass*, 13(10), e12521.
- Göçmen teknesi battı: 20 ölü. (2012, 16 Aralık). *Sabah*. 10 Şubat 2021 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/yasam/2012/12/16/gocmen-teknesi-batti-20-olu> adresinden alındı.
- Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mültecilerin Türk yazılı basınındaki temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 41, 229-256.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage.
- Hathaway, J. C. (2021). *The Rights of refugees under international law*. Cambridge University Press.
- Holmes, D. (2005). *Communication theory: Media, technology and society*. Sage.
- Holtug, N. (2010). Immigration and the politics of social cohesion. *Ethnicities*, 10(4), 435-451.
- Iyengar, S. (1991). *Is anyone responsible? How television frames political issues*. University of Chicago Press.
- İçduygu, A. (2000). The politics of international migratory regimes: Transit migration flows in Turkey. *International Social Science Journal*, 52(165), 357-367.
- Jones, P. (1994). *Rights*. Macmillan.
- Kamm, F. M. (2002). Rights. Coleman, J. ve Shapiro, S. (der.), *The Oxford handbook of jurisprudence and philosophy of law*, içinde (s. 476-513). Oxford University Press.
- Kronfeldner, M. (2021). *Routledge handbook of dehumanization*. Routledge.
- Kyriakidou, M. (2009). Imagining ourselves beyond the nation? Exploring cosmopolitanism in relation to media coverage of distant suffering. *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 9(3), 481-496.
- Leonard, S. (2007). *The 'securitization' of asylum and migration in the European Union: Beyond the Copenhagen School's framework*. (Yayımlanmamış doktora tezi). University of Wales, Aberystwyth.
- McLuhan, M. (1994). *Understanding media: The extensions of man*. MIT Press.
- Miller, D. (2008). *National responsibility and global justice*. Oxford University Press.
- Miller, D. (2016). *Strangers in our midst: The political philosophy of immigration*. Harvard University Press.
- Miller, D. (2020). The nature and limits of the duty of rescue. *Journal of Moral Philosophy*, 17(3), 320-341.
- Orend, B. (2002). *Human rights: Concept and context*. Broadview Press.

- Owen, D. (2014). Human rights, refugees and freedom of movement. *Journal for Human Rights/Zeitschrift für Menschenrechte*, 8(2), 50–65.
- Palm, E. (2013). Rights that trump: Surveillance-based migration governance and a substantial right to mobility. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 11(4), 196-209.
- Pandır, M., Efe, İ. ve Paksoy, A. F. (2016). Türk basınında Suriyeli sığınmacı temsili üzerine bir içerik analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, (24), 1-26.
- Parekh, S. (2013). Beyond the ethics of admission: Stateless people, refugee camps and moral obligations. *Philosophy & Social Criticism*, 40(7), 645-663.
- Parkin, P. (2013). *The criminalisation of migration in Europe A state-of-the-art of the academic literature and research*. 10 Ocak 2021 tarihinde <https://www.ceps.eu/ceps-publications/criminalisation-migration-europe-state-art-academic-literature-and-research/> adresinden alındı.
- Raz, J. (1986). *The morality of freedom*. Clarendon.
- Robertson, A. (2010). *Mediated cosmopolitanism: The world of television news*. Polity Press.
- Shaw, A. (2017). Encoding and decoding affordances: Stuart Hall and interactive media technologies. *Media, Culture & Society* 39(4): 592-602.
- Singer, P. ve Singer, R. (2010). The ethics of refugee policy. Fishkin, J. S. ve Goodin, R. E. (der.), *population and political theory*, içinde (s. 285-304). Wiley-Blackwell.
- Stemplowska, Z. (2016). Doing more than one's fair share. *Critical review of international social and political philosophy*, 19(5), 591-608.
- Sunata, U. ve Yıldız, E. (2018). Representation of Syrian refugees in the Turkish media. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 7(1), 129-151.
- Şimşek, D. (2015). Suriyeli sığınmacılar ve 'misafir' olma hali. *Birikim dergisi*, 311, 55-62.
- Swift, A. (2019). *Political philosophy: A beginners' guide for students and politicians*. Polity.
- Taylor, M., Wintour, P. ve Elgot, J. (30 Temmuz, 2015). Calais crisis: Cameron pledges to deport more people to end 'swarm' of migrants. *The Guardian*. 10 Ocak 2020 tarihinde www.theguardian.com/uk-news/2015/jul/30/calais-migrants-make-further-attempts-to-cross-channel-into-britain adresinden alındı.
- Watson, S. D. (2009). *The securitization of humanitarian migration: Digging moats and sinking boats*. Routledge.
- Woods, K. (2020). Refugees' stories: Empathy, agency, and solidarity. *Journal of Social Philosophy*, 51(4), 507-525.
- Yüksekdağ, Y. (2012). Moral cosmopolitanism and the right to immigration. *Public Reason*, 4(1-2), 262-72.
- Zigon, J. (2007). Moral breakdown and the ethical demand: A theoretical framework for an anthropology of moralities. *Anthropological Theory*, 7(2), 131-150.

